

GLADNA PLIMA

Amitav Goš

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Sadržaj

PRVI DEO	
OSEKA: BATA.....	9
DRUGI DEO	
PLIMA: DŽOVAR.....	203
NAPOMENA AUTORA	445

PRVI DEO

Oseka: *Bata*

ZEMLJA OSEKE

Kanaji ju je opazio istog trena kad je stupio na zakrčeni peron – nisu ga zavarali ni njena kratko podšišana crna kosa niti njena odeća kakvu nose momčići – široke pamučne pantalone i prevelika bela košulja. Nepogrešivo vijugajući između prodavaca grickalica i čaja što su nudili robu na staničnom peronu, pogled mu je zastao na njenoj vitkoj, lepoj prilici. Imala je usko, duguljasto lice čije su nežne crte bile u oštrom neskladu sa strogim linijama frizure. Nije imala bindi na čelu niti narukvice ni grivne na rukama, ali je u jednom uhu nosila srebrnu minđušicu koja je jarko bleštala spram njene tamne kože, još crnje od sunca.

Kanaji je voleo da veruje kako poseduje umešnost pravog znalca da oceni i proceni žene, i zaintrigirao ga je njen stav, njen neuobičajeni položaj tela. Iznenada mu je palo na pamet da ona možda, uprkos srebrnoj naušnici i boji kože, i nije Indijka sem po poreklu. I kako mu se ta misao rodila, postao je sasvim siguran u to – bila je strankinja; to joj se očitovalo u držanju, u tome kako je stajala oslanjajući se na pete poput boksera muva-kategorije, rastavljenih nogu. U grupi studentkinja u Ulici Park u Kolkati možda i ne bi toliko odskakala, ali ovde, u čađavom

okruženju lokalne željezničke stanice u Dakuriji, fina androgenost njene pojave nekako se izdvajala, delovala gotovo egzotično.

Što bi jedna strankinja, i to devojka, stajala na željezničkoj stanici u južnoj Kolkati i čekala voz za Kening? Istina, taj je voz bio jedina željeznička veza za Sundarbane, ali, koliko je on znao, nikada ga nisu koristili turisti – i ono malo njih koji su putovali na tu stranu obično su išli vodom, iznajmili bi motorne čamce ili parobrod na obali Kolkate. Voz su uglavnom koristili ljudi što su iz zabačenih sela dolazili u grad na posao.

Video je kako se okreće da upita nešto nekog do sebe i obuzela ga je snažna želja da oslušne. Jezici su mu bili i zanimanje i pasija, i često bi ga spopadala gotovo neodoljiva potreba da prisluškuje razgovore na javnim mestima.

Progurao se kroz gomilu i prišao taman na vreme da je čuje kako izgovara rečenicu koja se završavala rečima „voz za Kening?“. Jedan od posmatrača stao je da objašnjava živo gestikulirajući, ali objašnjenje je bilo na bengalskom i ona ga nije razumela. Podigla je ruku da zaustavi čoveka i skrušeno kazala kako ne govori bengalski: „*Ami bangla džana na.*“ Po njenom neobičnom izgovoru bilo mu je jasno da je to zaista istina – kao i svi stranci posvuda, i ona je naučila taman toliko od jezika da ume da upozori nekoga kako ga ne razume.

Kanaji je uz nju bio jedini „autsajder“ na peronu, te je i on ubrzo privukao priličnu pažnju. Bio je srednjeg rasta, a sa četrdeset i dve godine njegova još gusta kosa bila je tek prošarana sedim na slepoočnicama. U blagoj naherenosti glave, i u širini njegovog raskoraka, bilo je nekakvog tihog pouzdanja, naznaka osnovane vere u sopstvenu sposobnost da iz većine situacija izađe kao pobednik. Iako mu je lice inače bilo zategnuto i glatko, oko očiju je imao fine borice koje su se širile od uglova – ali ti urezi su, naglašavajući pokretljivost njegovog lica, pre pojačavali utisak da je mlad nego star. Premda je nekad bio vitkog stasa, s godinama se udebljao oko pasa, ali se i dalje

lako kretao, i to s budnošću nastalom iz instinkta putnika da se doživi trenutak.

Desilo se tako da je Kanaji imao putničku torbu s točkicama i drškom na izvlačenje. Za prodavce i putničke trgovce što su nudili robu na liniji za Kening ta je torba bila tek jedan detalj Kanajijevog izgleda koji je – uz naočare za sunce, somotske pantalone i cipele od antilopa – govorio o uspehu sredovečnog muškarca i velegradskom bogatstvu. Stoga su ga saletali prodavci, dečurlija i mladež koja je prikupljala novac u svakojake svrhe; tek kad je zeleno-žuti električni voz napokon ušao u stanicu, uspeo je da se otrese te nasrtljive pratnje.

Na ulasku u voz primetio je da ona strankinja nije sasvim neiskusni putnik – sama je podigla dva ogromna ranca ne obazirući se na pet-šest nosača koji su se motali oko nje. Snaga njenih ruku kosila se sa sićušnim rastom i tananim stasom; ubacila je rančeve u vagon s uvežbanom lakoćom i progurala se kroz putnike što su se tiskali. Na trenutak se upitao treba li da joj kaže kako postoje posebna kola za žene, ali gomila ju je povukla unutra i on ju je izgubio iz vida.

Potom se začula zviždaljka i Kanaji je i sam stao da se probija kroz gužvu. Kad je ušao, ugledao je slobodno mesto i brzo seo. Nameravao je da pročita nešto za vreme putovanja i dok je pokušavao da izvadi hartije iz torbe, shvatio je da sedište koje je pronašao i nije sasvim zadovoljavajuće. Nije bilo dovoljno svetlosti da bi se čitalo, a desno od njega sedela je neka žena s bebom koja je plakala; znao je da će mu biti teško da se usredredi bude li morao da se brani od razmahanih majušnih pesnica. Nakon što je porazmislio, uvideo je da je sedište sleva bolje od njegovog jer se nalazilo tik do prozora – jedini problem bio je u tome što ga je zauzimaio neki čovek zadubljen u čitanje novina na bengalskom. Kanaji je zastao na trenutak da osmotri čitatelja novina i video da je to vremešna osoba pomalo utučenog izgleda, koja bi se možda dala ubediti.

„*Are mošaj, dozvoljavate li koju reč?*“ Kanaji se smešio obrušivši se na svog suseda svom snagom svoje ubedljivosti. „*Ako vam to nije toliko važno, da li biste hteli da zamenite mesto sa mnom? Imam mnogo posla da uradim, a bolje se vidi kraj prozora.*“

Čitatelj novina razrogačio je oči od čuda i na trenutak se učinilo da će možda čak negodovati ili se usprotiviti. Ali kad je odmerio Kanajijevu odeću i ostale detalje njegovog izgleda, predomislio se – ovo je očito bio neko uticajan, neko ko možda čak ima bliske veze s policijom, političarima i drugim važnim ličnostima. Što navlačiti sebi nevolje? Uljudno je popustio i ustupio Kanajiju mesto kraj prozora.

Kanaji je bio zadovoljan što je bez po muke ostvario svoj naum. Klimnuo je glavom čitatelju novina u znak zahvalnosti i rešio da ga časti šoljom čaja kad čajdžija sledeći put priđe prozoru. Potom je zavukao ruku u spoljašnji džep torbe i izvadio nekoliko listova hartije gusto ispisanih na bengalskom. Ispravio je hartiju preko kolena i počeo da čita.

„Naši mitovi kažu da bi silazak boginje Gang s neba razorio zemlju da bog Šiva nije ukrotio njenu bujicu uplevši je u svoje uvojke posute pepelom. Saslušati ovu priču znači videti reku na određen način – kao nebesku pletenicu, na primer, ogromno uže vode koje se razmotava kroz široku i žednu ravnicu. Da postoji još jedan zaplet u priči postaje jasno tek pred sam kraj putovanja reke – i taj deo priče uvek donosi iznenađenje jer se nikad ne pripoveda i stoga nikad i ne zamišlja. A to je: postoji jedno mesto gde se pletenica raspliće; gde se izuvijana kosa boga Šive rasipa u ogromnu umršenu gužvu. Iza tog mesta reka zbacuje svoje veze i razdvaja se na stotine, možda i na hiljade, ispreplitanih pramenova.

Dok to čovek sam ne vidi, gotovo je nemoguće zamisliti da ovdje, udenut između mora i ravnica Bengala, leži ogroman arhi-

pelag. Ali upravo to jeste – arhipelag koji se prostire više od tri stotine kilometara, od reke Hugli u Zapadnom Bengal u do obala Megne u Bangladešu.

Ostrva su konci što se vuku za platnom Indije, poderani rub njenog sarija, ačol što je prati, napola skvašen od mora. Tih ostrva ima na hiljade. Neka su ogromna, a neka ne veća od peščanog spruda; o pojedinima postoje zapisi još iz davnina, dok je druga voda nanela tek pre godinu-dve. Ta su ostrva nadoknada reka, ponude kojima vraćaju zemlji ono što su od nje uzele, ali u takvom obliku da pokažu svoju večnu vlast nad darom. Korita reka prostiru se zemljom poput guste mreže i stvaraju teren na kom se granice između kopna i vode neprestano menjaju, ne daju se odrediti. Neka su rečna korita moćni vodeni tokovi, toliko široki da se s jedne obale ne vidi druga; drugi su dugi tek četiri-pet kilometara i samo tri stotine metara široki. Pa ipak, svaki od njih predstavlja reku za sebe, svaki ima sopstveno neobično sugestivno ime. Kad se ti kanali susretnu, obično ih bude po četiri-pet, pa čak i šest; na tim ušćima voda se širi do krajnjih granica kopna i šuma se gubi u daleki žagor zemlje koji odjekuje na horizontu. Na jeziku tih prostora takvo se ušće naziva mohona – neobično zavodljiva reč obavijena brojnim slojevima varljivosti.

Ovde nema međa koje dele slatku vodu od slane, reke od mora. Plima nadire čak i do trista kilometara u kopno i na hiljade jutara šume svakodnevno nestaje pod vodom i ponovo izranja posle samo nekoliko sati. Struje su toliko jake da se oblik ostrva menja gotovo iz dana u dan – voda ponekad odnese čitave rtove i poluostrva; drugih puta nanese nove grebene i peščane sprudove tamo gde ih pre nije bilo.

Kad plima stvori novo kopno, mangrove preko noći prokljaju i, ako su uslovi pogodni, mogu da se prošire tolikom brzinom da za samo nekoliko godina obrastu celo novo ostrvo. Šume mangrova su svet za sebe, ni po čemu nalik drugim šumama ili džunglama. Nema visokog drveća obavijenog lijanama, nema

paprati ni divljeg cveća, nema kakadua niti majmuna što krešte. Lišće mangrova tvrdo je i kožasto, grane su čvornovate, a guste krošnje često neprohodne. Vidljivost je mala, vazduh nepomičan i smrdljiv. Ni u jednom trenutku čovek neće posumnjati u to da je teren negostoljubiv prema ljudima, u njegovo lukavstvo i dovrtljivost, u njegovu rešenost da ih uništi ili izbací. Svake godine na desetine ljudi nestaje u zagrljaju tih gustih krošanja, strada od tigrova, zmija i krokodila.

Tu nema lepote koja bi privukla stranca, a opet ovaj je arhipelag širom sveta poznat pod imenom Sundarbani, što znači „prelepa šuma“. Ima onih koji veruju da ta reč potiče od naziva najčešće vrste mangrova – drveta sundari, Heretiera minor. Ali jednako je teško objasniti poreklo reči koliko i njenu današnju rasprostranjenost, jer po spisima mogulskih vladara ova je oblast dobila ime ne po drvetu već po morskoj meni – bati. A žitelji ove zemlje nazivaju je batir deš – zemlja oseke – jer bati nije ma koja morska mena već jedna određena, oseka, bata. Ova je zemlja napola potopljena kad nastupi plima; tek kad opadne, voda rađa šumu. Dok gledate to neobično rađanje kome je Mesec primalja, shvatate zašto je naziv „zemlja oseke“ ne samo pravi već i neizbežan. Jer, kao i sa Rilkeovim resama što vise s lesaka i prolećnom kišom što pada na mrku zemlju, kad posmatramo povlačenje oseke:

*’Mi, koji o usponu
sreće snujemo, mi bismo
ganutost osetili
koja nas bezmalo skrha
kad nešto srećno pada.’^{“*}*

^{*} *Devinske elegije; Soneti posvećeni Orfeju*, Rajner Marija Rilke. Beograd, Rad, 1969. Prevod Branimira Živojinovića. (Prim. prev.)

POZIV

Voz je stao dvadesetak minuta nakon polaska iz Kolkate, i tad se Piji, neočekivanom srećnom okolnošću, ukazala prilika da zauzme mesto kraj prozora. Sedela je dotle u najzagušljivijem delu vagona, na ivici klupe, sa rančevima uz sebe. Sad kad je prešla do prozora, videla je da je voz stao na stanici koja se zvala Čampahati. Plato se spuštao ka gomili kućeraka, pa tonuo u jezero uspenušanog sivog mulja. Po ogromnoj gužvi u vozu bilo joj je jasno da će tako biti sve do Keninga – čudno je pomisliti da je ovo predvorje Sundarbana, ova džungla straćara i udžerica kroz koju prolazi pruga lokalnog voza.

Pija se osvrnula preko ramena i ugledala prodavca čaja koji je patrolirao po peronu. Provukla je ruku kroz rešetke i mahнула mu da ga dozove. Čaj kakav se mogao naći u Sijetlu, gde je živela, nikad joj se nije naročito dopadao, ali je nekako, za deset dana koliko je provela u Indiji, neočekivano razvila sklonost prema mlečnom, prekuvanom čaju koji se služio u keramičkim šoljama. Kao jedno, u njemu nije bilo začina, i taj je čaj više bio po njenom ukusu nego onaj kod kuće.

Platila je čaj i pokušala da provuče šolju kroz rešetke na prozoru kad je muškarac koji je sedeo preko puta nje iznenada